

חסכת בבא קמא

פרק ארבעה אבות

מדף ד' ע"ב מתקיף לה רב מרי עד דף ה' ע"א בשלמא לתנא דידן

מתקיף לה רב מרי – אולי נאמר ש"מבעה" זה נזק של מים, שאם שופך אדם מים לרשות הרבים ובא אחר ונטנפו כליו, חייב השופכן. והראייה – שכתוב בפסוק: "כקדוח אש המסים **מים תבעה** אש" ופירושו: כמו שהאש שורפת דבר הנימס כמו זפת ושעווה וכמו המים שעושים בועות באש, כך ה' יבער את הרשעים. ועל כל פנים רואים שכתוב "מים תבעה" ואם כן נאמר שמבעה זה מים?

דוחה הגמ' – אם היה כתוב "מים נבעו" בלשון רבים אז היה משמע שמבעה הולך על המים שהמים עושים בועות באש, אבל כתוב "**תבעה אש**" בלשון יחיד ומשמע שהאש עושה בועות למים והמים מתבעעעין על ידי האש, ואין ראייה שמבעה זה מים.

מתקיף לה רב זביד – אולי נאמר שמבעה זה אש כי כתוב "תבעה אש"? **דוחה הגמ'** – אם כן מה הפירוש במשנה "המבעה וההבער" וכי פעמיים מזכירים את הנזק של אש.

וכי תנסה לתרץ – שהבער הוא פירוש למבעה והיינו אש. **עדיין יש לדחות** – למה אומרת המשנה "ארבעה" אבות נזיקין, הרי יש רק שלושה: שור בור ואש?

וכי תנסה לתרץ – ששור במשנה הכונה גם לשן וגם לרגל (ולא לקרן כי המשנה מדברת רק על מועדין מתחילין) ועוד בור ואש, הרי ארבעה.

עדיין יש לדחות – שכתוב במשנה "ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים" ופירושו: שלשור ומבעה יש רוח חיים ואי אפשר ללמוד מהם אש שאין בו רוח חיים, ואם נאמר שמבעה זה אש יהיה קשה שני דברים: א. שהרי למבעה אין רוח חיים. ב. מה הפירוש "כהרי האש" וכי שייך לומר לא הרי האש כהרי האש.

תני רב אושעיא – רב הושעיא הביא ברייתא: שלושה עשר אבות נזיקין: וקוראים להם אבות כי כתובים בתורה: 1. שומר חנם שחייב רק בפשיעה. 2. והשואל שחייב גם באונסין כי כל הנאה שלו. 3. שומר שכר שחייב בפשיעה וגניבה ואבידה. 4. ושוכר שלהלכה דינו כשומר שכר. וזהו ארבעת שומרים שחייבים לשלם כשהשור שנמסר להם לשמירה הוזק וכל אחד כדינו לעיל. 5. נזק – החובל בחברו שחייב לשלם את ההפרש בין כמה שהיה שוה לפני החבלה לימכר כעבד בשוק לבין אחר החבלה. 6. צער – אם הוריד יד לחברו שמין כמה אדם היה מוכן לשלם בעד שיורידו לו את היד בסם לאחר שנתחייב על ידי המלכות שיורידו לו יד. 7. ריפוי – הוצאות רפואה. 8. שבת – כשומר קישואין כי נתבטל ממלאכה. 9. בושת – לפי המבייש והמתבייש. ועוד ארבעה אבות נזיקין של המשנה, הרי כאן שלוש עשרה.

שואלת הגמ' – למה התנא של המשנה לא מונה את כל תשעת אבות הנזיקין שהוסיף רבי אושעיא, וזה מובן לשמואל שסובר ששור במשנה הוא רגל ומבעה הוא שן, לכך מובן שהמשנה מדברת רק על נזקי ממונו ולא על נזקי גופו, ולכך לא מנתה את אבות הנזיקין של רבי אושעיא שהוא אדם המזיק. אבל לפי רב שסובר שמבעה זה אדם המזיק יקשה, למה המשנה לא מנתה את כל תשעת אבות הנזיקין של רבי אושעיא?

מתרצת הגמ' – לפי רב שסובר שבמשנה מבעה הכונה לאדם המזיק, אם כן זה כולל את כל אבות הנזיקין של רבי אושעיא.

שואלת הגמ' – אם זה כלול במבעה, למה רבי אושעיא מנה את תשעת אבות הנזיקין לחוד?

מתרצת הגמ' – כי רבי אושעיא חילק את אדם המזיק לשנים: במשנה מדובר על אדם שהזיק שור. ומפרש רש"י, שהרי מבעה זה דומה לבור וכמו שבור זה דוקא כשממון ניזק, שהרי בור פטור על מיתת אדם, כך מבעה זהו דוקא אדם שהזיק שור. ורבי אושעיא דיבר על אדם שהזיק אדם וכמו חובל בחברו.

שואלת הגמ' – אם כן למה המשנה לא מחלקת גם בין שתי סוגי שור: שור שהזיק שור ושור שהזיק אדם ולמה כוללת הכל בשור אחד?

מתרצת הגמ' – האי מאי – זה מה, כלומר: מה השאלה בכלל, הרי באדם באמת יש חילוק בין אדם שהזיק שור שמשלם רק נזק לבין אדם שהזיק אדם שמשלם גם עוד

ארבעה דברים: צער ריפוי שבת ובושת. אבל בשור אין חילוק בין אם הזיק שור לבין אם הזיק אדם, שבשניהם משלם רק נזק, ולכן לא חילקו בין שני סוגי שור. **שואלת הגמ'** – איך אמרנו שר' אושעיא הוסיף רק נזיקין של אדם שהזיק אדם, הרי ארבעה שומרים הוא אדם שהזיק שור, שעל ידי שלא שמר על השור, הוזק. ואם כן זה אדם שהזיק שור וזה כבר כתוב במשנה במבעה, ולמה ר' אושעיא מנאם לחוד?

מתרצת הגמ' – המשנה מדברת על **אדם שהזיק שור בידים** כמו שכתוב: "מכה נפש בהמה ישלמנה". ור' אושעיא הוסיף **אדם שהזיק שור ממילא** כמו שומרים שעל ידי שלא שמרו, השור הוזק ממילא. ועוד חובל בחברו שזהו **אדם שהזיק אדם**. **תני רבי חייא** – עשרים וארבעה אבות נזיקין: 1. תשלומי כפל בגנב. 2. תשלומי ארבעה וחמשה בטובח ומוכר את השור או השה שגנב. 3. וגנב שהודה בבי"ד שגנב שפטור מכפל כי מודה בקנס פטור וחייב רק בקרן. 4. וגזלן. 5. ועדים זוממין שמשלמים כמו שזממו. 6. והאונס נערה בתולה שמשלם לאבי הנערה חמשים כסף. 7. והמפתה נערה בתולה שמשלם לאבי הנערה חמשים כסף. 8. והמוציא שם רע שענשו מאה כסף. 9. והמטמא תרומה על ידי שזרק שרץ לתוך תרומת חברו. 10. והמדמע – עירב לאדם את פירות החולין שלו עם תרומה, שעכשיו שוה רק דמי תרומה בזול. 11. והמנסך יין של משהו אחר לעבודה זרה והפסיד לו את היין. ועוד 9 שהוסיף רבי אושעיא ועוד 4 של המשנה, הרי עשרים וארבעה.

ומפרש רש"י (ד"ה מנסך) – שהגמ' במס' גיטין (נ"ב:) מפרשת למה מנסך משלם ולא אומרים קים ליה בדרבה מיניה?! ועוד מפרש רש"י, שמטמא ומנסך ומדמע לא כתובים מפורש בתורה, ואף על פי כן זה נחשב לאבות נזיקין, כי זה כלול ב"נזק", ונזק ממון כתוב בתורה "מכה נפש בהמה ישלמנה", ומנסך אין לפרש שניסכו בין נסך שזרק בו, כי אז לא הפסידו, כי יכול למוכרו חוץ מדמי יין נסך שבו, אלא שניסך את יינו לעבודה זרה. ומטמא תרומה היינו שזרק שרץ לתרומת חברו וטימאו.

שואלת הגמ' – למה רבי אושעיא לא מנה את אבות הנזיקין שהוסיף רבי חייא? **מתרצת הגמ'** – רבי אושעיא דיבר רק על חיובי ממון ולא על חיובי קנס, והגדר של חיוב ממון הוא שמשלם בדיוק כמו שהזיק, וקנס הוא כשמשלם יותר או פחות או סכום קצוב.

שואלת הגמ' – הרי גנב שהודה, שפטור מהקנס וחייב רק קרן וכן גזלן שהוא חיוב ממון – למה רבי אושעיא לא מנאם?

מתרצת הגמ' – רבי אושעיא מנאם בשומר חנם והשואל, ורש"י מפרש ששואל לאו דוקא, אלא שומר חנם שייך בו גניבה ואבידה וכגון אם טען שהפקדון נגנב או נגזל ממנו והודה שדינו כגנב וגזלן.

שואלת הגמ' – אם כן למה רבי חייא מנה את גניבה וגזילה לחוד, הרי זה כלול בשומרים?

מתרצת הגמ' – רבי חייא חילקם: ד' שומרים זהו ממון שהגיע לידם בהתחלה בהיתר. וגנב וגזלן הוא ממון שהגיע לידם באיסורא. ורבי אושעיא לא חילקם.

שואלת הגמ' – הרי עדים זוממים הוא חיוב ממון שהרי משלמים בדיוק כמה שרצו להזיק ואם כן למה רבי אושעיא לא מנאם?

מתרצת הגמ' – רבי אושעיא סבר כמו ר"ע שאמר במס' מכות (ג'). שעדים זוממים שהוזמו בבי"ד ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בבי"ד אחר ואמרו: הוזמנו בבית דינו של פלוני, פטורין, והיינו שרבי עקיבא סובר שעדים זוממים זה חיוב קנס ולכך פטורין כי מודה בקנס פטור. ואם כן יש לומר, שרבי אושעיא לא מנה את עדים זוממים כי סבר שזה חיוב קנס כמו ר"ע והוא מנה רק חיובי ממון.

שואלת הגמ' – אם רבי אושעיא סבר כר"ע אם כן יקשה למה רבי אושעיא לא מנה שתי סוגי שור: שור שהזיק שור ושור שהזיק אדם, שהרי לר"ע לקמן (ל"ג.) יש חילוק בזה, ששור תם שהזיק שור בנגיחתו משלם חצי נזק ושור תם שהזיק אדם בנגיחתו משלם נזק והיינו שאם שור תם נגח אדם והאדם הזיקו בחזרה, והשור יותר חבל באדם מאשר האדם חבל בו, ישלם בעל השור את ההפרש נזק שלם, ואם כן מבואר שלר"ע יש חילוק בין שור שהזיק שור לשור שהזיק אדם ולמה רבי אושעיא שסובר כר"ע לא חילקם?

מתרצת הגמ' – רבי עקיבא שבר לכוח אגרופו וכלומר: שבר את דינו והיינו שהרי תמיד מתי שמשלם נזק שלם הוא מן העלייה ומתי שחצי נזק הוא מגופו וכאן על אף שסבר ר"ע שתם שחבל באדם בקרן משלם נזק שלם אבל זהו מגופו וכמו שר"ע אמר: הייתי חושב שתם שחבל באדם ישלם את הנזק שלם מן העלייה, ולכן התורה

כתבה "יעשה לו" שמגופו משלם ולא מהעלייה. ואם כן לכן מובן שרבי אושעיא לא חילק בין שור שהזיק שור לשור שהזיק אדם כי בשניהם משלם מגופו.

שואלת הגמ' – האונס והמפתה שאמנם החמשים כסף שמשלם הוא קנס, אבל יש בזה גם חיוב ממון של פגם שעכשיו הנערה שוה פחות ובושת שזהו חיוב ממון ומצד החיוב ממון הזה – למה רבי אושעיא לא מנאם?

מתרצת הגמ' – רבי אושעיא לא מנאם כי ממה נפשך: מצד הנזק או הצער או הבושת הרי כבר כתב נזק צער ובושת, ומצד הקנס של חמשים כסף, הרי בקנס לא דיבר.

שואלת הגמ' – הרי מטמא ומדמע ומנסך זה חיוב ממון ולמה רבי אושעיא לא מנאם?

מתרצת הגמ' – לא שנאם כי ממה נפשך: הרי מטמא ומדמע ומנסך זהו היזק שאינו ניכר שיש מחי' אם זה נזק או לא, ולמ"ד שזה נזק, כבר שנה נזק ולמ"ד שזה לא נזק, הרי זה חיוב קנס ובקנס לא דיבר.

שואלת הגמ' – אולי נוכיח שרבי חייא סובר כמ"ד שהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, ומטמא ומדמע ומנסך שחייבים הוא קנס, שהרי אם זה נזק, הרי כבר שנה נזק ולמה מנאם לחוד, ורואים שלאו שמיה היזק וזה קנס?

מתרצת הגמ' – באמת רבי חייא יכול גם לסבור שזהו חיוב ממון ואף על פי כן שנאם לחוד כי זהו שני סוגי חיובי ממון, יש חיוב ממון על היזק הניכר כחובל בחברו, ויש חיוב נזק על נזק שלא ניכר כמו מטמא ומדמע ומנסך.